

DURF TE DENKEN!

2de editie - Wereldburgerschap

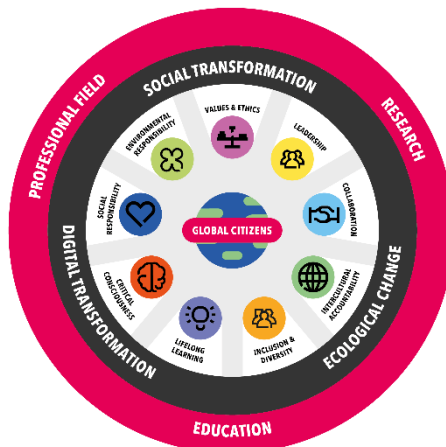
Programmaboekje

Marleen Hofstede trainer
Gideon Haan bedrijfsfilosoof en docent
Steven Dorrestijn lector
Michiel Kamphuis docent en onderzoeker
Theo Theunissen docent en onderzoeker
Frank Vonk beleidsadviseur
Paul van der Lecq docent en onderzoeker
Merel Reichgelt marketing- communicatieadviseur
Charlotte Tillie communicatieadviseur
Maikel Boelema communicatieadviseur

Welkom

De HAN en Saxion organiseren de tweede editie van het symposium ‘Durf te Denken!’ samen! We denken dit jaar na over het thema ‘Wereldburgerschap’. Wereldburgerschap uit zich in een mindset waarin men zich bewust is van de principes van wederzijdse afhankelijkheid in de wereld, de gelijkwaardigheid van mensen en de gedeelde verantwoordelijkheid voor het oplossen van mondiale sociale, digitale en ecologische vraagstukken. Tijdens het symposium denken we met sprekers en elkaar na over wereldburgerschap in het algemeen, en de thema’s persoonlijke en sociale transformatie, digitale transformatie en ecologische verandering.

© VAN ROMPAH-BARTELS, I. & TUNINGA, R., 2022
HAN UAS - INTERNATIONAL SCHOOL OF BUSINESS

We analyseren de toekomstige professionele en maatschappelijke context van hbo-studenten met sprekers als Bas Haring (hoogleraar Publiek Begrip van de Wetenschap), Henk Oosterling (ecosooft), Laurence Guérin (lector Wereldburgerschap) en vele anderen. In de parallelsessies kun je mee filosoferen over de thema's aan de hand van toegepaste filosofische casussen. Je verlaat het symposium met praktische filosofische tools om in je eigen omgeving toe te passen! Onze ambities zijn groot: we willen filosofie integreren in bestaande onderwijs- en onderzoeksprogramma's, bijvoorbeeld door het opzetten van een minor, lectoraat of een Durf te Denken Office. We willen daarnaast het symposium een jaarlijks terugkerend evenement maken. Daarmee zetten we ook ieder jaar weer stappen om met toegepaste filosofie waarde toe te voegen in de hbo-opleidingen en onderzoeksprogramma's. Welke vorm het beste past, onderzoeken we graag samen met jou, als deelnemer van het symposium. Zo zorgen we er voor dat Durf te Denken! ook na 6 april 2023 een blijvende impact heeft. Heb je naar aanleiding van deze dag vragen of ideeën? Stuur een mail naar symposium.durftedenken@han.nl

Overzicht programma

Inloop – vanaf 12.15 uur – *Kantine*

Welkom – 12.30 tot 13.00 uur – *Auditorium*

Bridget Kievits (CvB HAN), Jan Willem Meinsma (CVB Saxion).

Keynote – 13.00 tot 13.45 uur – *Auditorium*

Wereldburgerschap door Bas Haring.

Presentatie – 13.45 tot 14.30 uur – *Auditorium*

ECO3 wereldburgerschap door Henk Oosterling.

Parallelsessies – 14.45 tot 16.15 uur

Je kunt kiezen uit het volgen van één workshop / lezing van 90 minuten of twee workshops / lezingen van 45 minuten. Bekijk het blokkenschema op de volgende pagina voor een volledig overzicht van de sessies. Verderop in dit programmaboekje vind je per sessie meer informatie over de inhoud en spreker(s).

Wrap-up – 16.30 tot 17.00 uur – *Auditorium*

Door dagvoorzitter Allard Amelink, met artistieke bijdragen door een mystery guest. Met aansluitend een borrel in de kantine.

12.30 - 13.00 uur: auditorium (A3.04)

Opening symposium

Bridget Kievits en Jan Willem Meinsma

13.00 - 13.45 uur: auditorium (A3.04)

Wereldburgerschap

Bas Haring

Keynote

13.45 - 14.30 uur: auditorium (A3.04)

ECO3 Wereldburgerschap

Henk Oosterling

Interactieve presentatie

14.45 - 16.15 uur: parallelsessies, ruimtes op de derde en vierde etage

1. Global Citizenship (session in English)

Laurence Guérin en Ingrid van Rompay-Bartels, moderatie Alex Zwagerman (EN)

Lecture and discussion

2a. Reflexieve vaardigheden in een wereld vol

techniek (deel A)*

Steven Dorrestijn

Workshop

2b. De toekomst van werk met algoritmen

Laura Lamers

Lezing en gesprek

3a. Wereldburgerschap als natuurlijke staat in

de Oosterse filosofie

Frances Nijssen

Lezing

4a. De 'logica's' van ecologische transformatie

Martijntje Smits

Lezing en gesprek

5a. Purpose Driven Learning

Aldo van Duivenboden

Workshop

2a. Reflexieve vaardigheden in een wereld vol

techniek (deel B)*

Steven Dorrestijn

Workshop

2c. Hoe worden we betere mensen in een wereld

vol digitale technologie?

Rens van der Vorst

Workshop

3b. Culturele conventies, evolutie en

wereldburgerschap

Marc Slors

Lezing

4b. Een theorie van rechtvaardigheid: het

experiment

Jojanneke Vanderveen

Workshop

5b. Praktische wijsheid bedrijven

Gideon Haan

Workshop

Switch (na 45 min)

5c. Verplaatsing en vrije ruimte als voorwaarden voor wereldburgerschap

Jan Ewout Ruiter en Luuk Stegmann

Workshop

16.30 - 17.00 uur: auditorium (A3.04)

Wrap-up

Allard Amelink

Afsluiting

Mystery guest

17.00 - 17.30 uur: kantine (begane grond)

Borrel

* Je kan van de workshop van Steven Dorrestijn deel A, deel B of allebei de delen volgen.

Dagvoorzitter

Allard Amelink is dagvoorzitter op het HAN symposium Durf te Denken 2!. Ook is hij podcastmaker. Zo is hij presentator en producent van de Podcast Filosofie van het Centre Erasme, inmiddels een miljoen keer beluisterd. Het concept van de podcast is simpel: in elke aflevering van 45 minuten staat één filosoof centraal. Eén expert, één side-kick en één presentator gaan over zijn of haar denken in gesprek. Verder maakt hij onder meer de politieke podcast Bram; Scheppingsdrift voor NPO Klassiek; en Leder Talent Telt voor het ministerie van OCW.

Opening symposium – 12.30 tot 13.00 uur

Sinds 1 september 2018 is **Bridget Kievits** lid van het College van Bestuur van de HAN. Zij wordt in haar werk gedreven door een passie voor onderwijs, onderzoek en de praktijkgerichte rol van het hbo.

Omdat het hbo (en de HAN als sprekend voorbeeld) met beide benen in de maatschappij staat en zich in onderwijs en onderzoek steeds richt op ontwikkelingen in een veranderende maatschappij.

Jan Willem Meinsma is sinds 1 mei 2022 lid van het College van Bestuur van Saxion. Hij is maatschappelijk actief als toezichthouder en verbinder van ideeën en mensen. Hij is al jaren lid van de adviesraad van Expertise Centrum Inclusief Onderwijs en momenteel lid van

het algemeen bestuur van Stichting Present Nederland, die de aandacht voor elkaar in Nederland probeert te ondersteunen.

Plenaire sessie – 13.00 tot 13.45 uur

Bas Haring, hoogleraar Publiek Begrip van de Wetenschap

Keynote Wereldburgerschap

Bas Haring is filosoof, en ooit gepromoveerd in de kunstmatige intelligentie. Tegenwoordig is hij hoogleraar "publiek begrip van wetenschap" aan Universiteit Leiden; Bas probeert wetenschap en filosofie

op een frisse, maar goede manier uit te leggen aan jan en alleman. Ook aan wereldburgers dus.

Verder schrijft Bas boeken. Zijn eerste boek was Kaas en de Evolutietheorie (2001); een kinderboek over evolutie. Het boek won verschillende prijzen, waaronder de Gouden Uil: de hoogstgewaardeerde prijs voor jeugdliteratuur. Zijn vorige boek Waarom Cola Duurder is dan Melk (2016), ging over economie. En zijn nieuwste boek Kunstmatige Intelligentie is niet Eng – weer een kinderboek – is eigenlijk net uit.

Bas geeft regelmatig lezingen, verschijnt af en toe in media – in kranten, tijdschriften en op tv. En in 2016 won hij de Duidelijke Taalprijs, als Nederlands "meest duidelijke denker". Daar is hij erg trots op!

Plenaire sessie – 13.45 tot 14.30 uur

Henk Oosterling, ecosoof

ECO3 Wereldburgerschap

Hoe onderwijs je wereldburgerschap in termen van slim, sociaal en schoon? Op welke schaal kun je dit effectief implementeren? Thuis, in buurten, stad, regio of nog grootschaliger? Welke rol speelt filosofie daarin? In de transitie van doemdenken naar doendenken

volstaat het niet langer louter 'smart' te werken.

Wereldburgerschap vergt – in termen van de UNESCO – nieuwe 'literacies'; mediawijsheid en ecowijsheid. Het leeggelopen begrip 'duurzaamheid' dient herijkt te worden in termen van een integrale gezondheid: fysiek, sociaal en mentaal. Dit heeft ook consequenties voor onze manier van filosoferen. Doendenken is maatgevend geweest voor de maatschappelijke projecten die Henk Oosterling de afgelopen 20 jaar heeft ontwikkeld. In zijn presentatie schetst hij de wisselwerkingen tussen praktijk en theorie en ontwikkelt hij een ecosofisch perspectief waarin wereldburgerschap centraal staat.

Parallelsessies – 14.45 tot 16.15 uur

1. Wereldburgerschap

Laurence Guérin, professor Global Citizenship & Ingrid Van Rompay-Bartels, researcher at Centre of International Business Research: ***Global Citizenship: Experts in Conversation*** (90 minutes)

Dr. Laurence Guérin has a doctorate in citizenship education and the translation of a vision of citizenship into didactic principles and teaching materials. She is the project leader of Beta Citizenship (a project of TechYourFuture) where a new form of citizenship education has been developed based on her dissertation. She is also the citizenship practitioner at ROC Twente where she leads the Citizenship Workshop (NRO project). At The Hague University of Applied Sciences, her professorship focuses on further implementing global citizenship, especially its meaning in vocational education. Her starting point is that the core of global citizenship is participation both within and outside the profession. She also sees global citizenship as an "essentially" contested concept: different

visions of global citizenship lead to different implementations in curriculum, teaching and organization.

Dr. Ingrid Van Rompay-Bartels is a researcher at the Centre of International Business Research at the HAN International School of Business. In 2022, she received a Comenius scholarship (senior fellowship) for an international

research project on global citizenship. The project "Raising Global Citizens at Home" promotes intercultural awareness and collaboration skills between teams through partner universities. The conceptual model of global citizenship developed in the Centre of International Business Research will become part of the entire education at HAN.

During this session, these two experts will offer insights on different aspects of global citizenship and engage in conversation with the audience about the background, the role of philosophy in global citizenship, and anything else the audience wants to know!

2. Digitale Transformatie

2a) – Steven Dorrestijn, lector Ethiek en Technologie:

Reflexieve vaardigheden in een wereld vol techniek

(90 minuten)

Steven Dorrestijn is lector Ethiek & Technologie aan de Hogeschool Saxion. Hij richt zich op de impact en ethiek van techniek. Welke effecten heeft techniek op mens, maatschappij en milieu? Hoe kunnen we goed omgaan met die

invloeden? Met zijn onderzoeksgroep ontwikkelt Dorrestijn tools en werkvormen om ethiek en techniek praktisch te maken, zoals de *Ethical Readiness Check*, en de *Product Impact Tool*. Zulke tools worden toegepast in een *Ethisch paralleltraject* voor innovaties en voor onderwijs in de aanpak *Wijs met techniek*. De impact in de wereld waarin wij leven is enorm. Het is belangrijk dat iedereen leert reflecteren over de impact van techniek. In deze workshop nemen we je mee in een onderwijsaanpak voor ethiek en techniek met praktische werkvormen. De workshop bestaat uit twee delen. Je kan deel A, deel B of beide delen volgen. Denk mee over de uitdagingen rond digitalisering en wereldburgerschap!

2b) Laura Lamers, techniekfilosoof en promovendus:

De toekomst van werk met algoritmen (45 minuten)

Laura Lamers is techniekfilosoof en bestuurskundige en momenteel werkzaam als promotie onderzoeker aan de Universiteit Twente. Haar onderzoek richt zich op de menswaardigheid van werk in tijden van kunstmatige

intelligentie en algoritmen op de werkvloer. Binnen dit kader richt ze zich op het ontwikkelen van algoritmische tools die menswaardigheid kunnen bevorderen, met name voor mensen met kwetsbare posities op de arbeidsmarkt.

Tijdens Durf te Denken zal Laura ingaan op enkele fundamentele vragen over de toekomst van werk met algoritmen. Wat betekent het als je baas een algoritme is? Blijft er werk over voor mensen als kunstmatige intelligentie verder wordt ontwikkeld? En hebben wij een verantwoordelijkheid naar mensen die achter de schermen, vaak slecht betaald en ongezien, kunstmatige intelligentie ontwikkelen en trainen? In deze sessie kijken we welke vragen er spelen op dit thema, en waarom deze zo belangrijk zijn voor een toekomst met waardig werk.

2c) Rens van der Vorst, technofilosoof en docent-onderzoeker
Hoe worden we betere mensen in een wereld vol digitale technologie? (45 minuten)

Rens van der Vorst is Bredanaar en technofilosoof. Hij werkt als docent en onderzoeker bij Fontys Hogescholen, en helpt studenten zo praktisch mogelijk na te denken over hun relatie met technologie. Hij bouwde een alternatief voor de ‘onmenselijke’ CAPTCHA tests (www.ceptcha.com), maakte een complotspel, een moreel bordspel en een wereldwijd gebruikte impacttool (www.tict.io). In maart verscheen zijn nieuwste boek: “Digitale Gremlins”. We leven in een wereld vol digitale technologie. Dat is vaak handig, inspirerend en leuk, maar het heeft ook een keerzijde. Hoe worden we betere mensen in een wereld vol digitale technologie? Hoe onttrekken we ons aan de greep van het algoritme? Simpel: door de Digitale Gremlin in jezelf wakker te kussen. Dat voelt fantastisch en als iedereen het zou doen, krijgen we een wereld vol met betere technologie. In deze hilarische maar ongelooflijke belangrijke workshop zoeken we samen naar de Digitale Gremlin in onszelf!

3 – Persoonlijke en sociale transformatie

3a) Frances Nijssen, organisatiepsycholoog en coach:

Wereldburgerschap als natuurlijke staat in de Oosterse filosofie (45 minuten)

Frances Nijssen is organisatiepsycholoog en coach. Ze is als leiderschapstrainer verbonden aan verschillende instituten en gespecialiseerd in transformatieve processen. Frances beoefent

sinds 1994 het boeddhisme en is senior groepsleider bij Jewel Heart, centrum voor Tibetaans Boeddhisme. Frances maakt deel uit van de internationale staf van Unity in Duality, boeddhistische filosofie en psychologie. In dat kader geeft ze workshops en retraites in binnen- en buitenland.

Onze relatie met wereldburgerschap is de afgelopen jaren nogal veranderd. Zagen we eerst vooral de mogelijkheden die het opende in ons leven; de laatste jaren zijn we ook geconfronteerd met haar schaduwkanten doordat we onze afhankelijkheid van elkaar en de ons omringende natuur zijn gaan ervaren. Hoewel de verleiding ons terug te trekken in een kleine overzichtelijke wereld soms sterk is, daagt het ons meer dan ooit uit onze plaats in te nemen in de wereld.

Vanuit de Oosterse filosofie is wereldburgerschap geen te verwerven perspectief of bekwaamheid, maar raakt ze aan de diepere aard van ons bestaan. Zij kent een ander uitgangspunt dan in het westen gebruikelijk is, namelijk dat onze ogen-schijnlijk solide wereld in haar diepste aard onderhevig is aan voortdurende verandering waarin alles met elkaar in relatie staat en beïnvloedt. De ervaring van deze relationaliteit legt een inspirerende grond onder ons wereldburgerschap. Wat wordt precies verstaan onder deze relationaliteit? Hoe blijft dit geen abstract inzicht? En hoe kan een eeuwenoude wijsheid ons helpen om juist nu wereldburgerschap vorm te geven?

In deze interactieve lezing zullen we kijken naar een begripsmatige verheldering van dit perspectief en vooral aandacht besteden aan hoe ze een kracht kan zijn voor ons professioneel en persoonlijk handelen in deze complexe tijd.

3b) Marc Slors, hoogleraar cognitiefilosofie: **Culturele**

**conventies, evolutie en
wereldburgerschap (45 minuten)**

Marc Slors is hoogleraar cognitiefilosofie aan de Radboud Universiteit. Zijn werk gaat over de vrije wil, bewustzijn en de filosofie van de cognitieve neurowetenschappen,

maar in de afgelopen jaren heeft hij zich toegelegd op de relatie tussen cognitie, cultuur en culturele evolutie.

Als we denken aan begrip voor cultuurverschillen, denken we vaak aan het kennis nemen van andere ideeën en waarden.

We vergeten vaak dat zulk begrip ook draait om het kunnen invoelen van andere praktijken en gewoontes. Dat is niet raar: onze ideeën en waarden kunnen we verdedigen, terwijl culturele gewoontes niet meer dan toevallige conventies zijn. Deze sessie gaat over onze cognitieve afhankelijkheid van culturele gewoontes en gebruiken; over waarom die een overblijfsel is van evolutionaire processen die ons de meest dominantie diersoort op aarde heeft gemaakt, dankzij cultuur. Die afhankelijkheid legt uit waarom het kunnen invoelen van andere praktijken de kern is van het begrijpen van een andere cultuur. Maar het legt *ook* uit waarom wij daar zo verschrikkelijk slecht in zijn.

4 – Ecologische verandering

4a) Martijntje Smits, techniekfilosoof en milieutechnoloog:

De 'logica's' van ecologische transformatie (45 minuten)

Martijntje Smits is techniekfilosoof en milieutechnoloog.

Maatschappelijke controverses over nieuwe wetenschap en

technologie vormen een rode draad in haar werk, bijvoorbeeld in haar proefschrift

Monsterbezwinging (2002).

Tegenwoordig werkt ze als zelfstandig onderzoeker, spreker en programmamaker; eerder was ze o.a. als universitair docent en

gasthoogleraar verbonden aan verschillende universiteiten en onderzoeksinstellingen binnen en buiten Nederland.

Er zijn verschillende perspectieven op de meest geschikte weg naar ecologische transformatie te onderscheiden: duurzame innovatie via het bedrijfsleven (technical fix), gedragsverandering (biopolitiek) en zelforganisatie door burgers (commons). Deze 'logica's' hebben elk een eigen mensbeeld en een visie op welke soort expertise nodig is. Hoe verhouden deze 'logica's' zich tot elkaar? Hebben ze elkaar nodig, of is het juist van belang te kiezen? Aan de hand van het actuele voorbeeld van de Nederlandse warmtetransitie ("van het aardgas af") onderzoeken we in deze interactieve workshop of, en hoe deze verschillende perspectieven kunnen leiden tot een samenleving die binnen de ecologische en sociale grenzen van de 'Donut' (Kate Raworth) blijft.

4b) Jojanneke Vanderveen, politiek filosoof: ***Een theorie van rechtvaardigheid: het experiment (45 minuten)***

Jojanneke Vanderveen promoveerde in 2020 in de politieke filosofie aan de Vrije Universiteit Amsterdam met het proefschrift *Morals for the Mighty: Political legitimacy as impact on sustainable development*.

Tegenwoordig werkt ze bij het Ministerie van Landbouw, Natuur en

Voedselkwaliteit. Daarnaast brengt ze haar filosofie graag in de praktijk via workshops en lezingen. “Werken aan een duurzame, eerlijke wereld - dat is mijn doelstelling. De vraag die mij steeds bezig houdt: hoe komen we van idealen naar resultaten in de praktijk? Ik geloof in de potentie van gestaag stappen zetten en in het belang van draagvlak en samenwerking. Uiteindelijk maken we de wereld samen.” Jojanneke gaat met de deelnemers via een interactieve workshop in gesprek over rechtvaardigheid: welke verantwoordelijkheid dragen we voor anderen - hier en ver weg, nu en later?

5. Praktische filosofie

5a – Aldo van Duivenboden, Saxion Onderwijs InnovatieHub:

Purpose Driven Learning (45 minuten)

De kern van het werk van Aldo van Duivenboden is dat hij studenten en professionals helpt om een wenselijke en volhoudbare toekomst te **verbeelden** en ze te bemoedigen om samen de eerste stappen te zetten naar de realisatie van deze

gewenste toekomst. Zijn droom is dat het onderwijs alle mensen waardeert en helpt om de plek te vinden waar ze bloeien en bijdragen aan de betekenis-economie waarin samenredzaamheid en ecologie centraal staan. Samen met professionals in het economische domein werkt Aldo van Duivenboden aan de transformatie naar een volhoudbare samenleving.

Purpose Driven Learning streeft ernaar dat mensen een goed beeld hebben van hun unieke talent en bewust bijdragen aan doelen die groter zijn dan het eigen belang. Mensen die “purpose driven” werken en leven komen tot bloei, juist omdat ze betekenis en plezier ontleenen aan de bijdrage die ze leveren aan anderen. Purpose Driven Learning streeft ernaar dat studenten een goed beeld hebben van hun unieke talent en

daarmee gaan bijdragen aan doelen die groter zijn dan het eigen belang. De basis voor Purpose Driven Learning (PDL) is het Saxion Honours EYE model: een werkwijze waarin persoonlijke ontwikkeling en inhoudelijk leren wordt geïntegreerd in reflectieve, lerende communities. Het EYE model en de PDL werkwijze worden toegelicht aan de hand van voorbeelden in een praktische workshop.

5b – Gideon Haan, Bedrijfsfilosoof:

Praktische wijsheid bedrijven (45 minuten)

Bij Hogeschool Saxion is Gideon

Haan Bedrijfsfilosoof bij de

Academie Bestuur Recht en

Ruimte, docent bij de opleiding

Bedrijfskunde, en kennisleider van drie honours programma's.

Bedrijven zijn belachelijk belangrijk in onze wereld. Dus als er één ding genoemd mag worden wat invloed

heeft op ons wereldburgerschap; dan zijn het wel bedrijven. En toch worstelen ze met vragen als; “Hoe worden we nou écht duurzaam? Wat is een strategie die bij ons past? Waarom werken we?” Dit zijn herkenbare vragen voor een Bedrijfsfilosoof. Een Bedrijfsfilosoof helpt in het bedrijf op alle vlakken

waar je naast je eigen wijsheid, ook wijsheid van een professional kan gebruiken. Een Bedrijfsfilosoof is dus het professionele aanspreekpunt voor alles wat met wijsheid in de organisatie te maken heeft. Een Bedrijfsfilosoof zou net zo normaal moeten zijn als een Bedrijfsarts en een Bedrijfsjurist. In deze workshop ga je anders naar de werkelijkheid kijken, én hoe je dat kan toepassen in je werk. De workshop bevat praktische oefeningen, casestudies en groepsdiscussies om te helpen filosofie toe te passen op de eigen werkomgeving.

5c – Jan Ewout Ruiter, hoofddocent en praktisch filosoof & Luuk Stegmann, hoofddocent en praktisch filosoof
Verplaatsing en vrije ruimte als voorwaarden voor wereldburgerschap (90 minuten)

Een werkelijke wereldburger ben je niet zomaar. Een rugzak is onvoldoende, het gaat om bagage. Wereldburgerschap vergt behalve een wijde blik en een breed begrip ook zelfonderzoek en het overschrijden van culturele grenzen.

Je bent pas wereldburger als je de weg weet en elkaar weet te verstaan. Hoe doe je dat? In vrije ruimte (Grieks: *scholè*)

onderzoek je vragen waar het je werkelijk om is begonnen.

Doorleefd begrip ontwikkel je door je te verplaatsen in de ander. In deze workshop is dat: met behoud van eigen denkkraft in de schoenen van

een ander gaan staan, de last van die ander op je eigen schouders voelen en vanuit die omstandigheden denken, voelen en onderzoeksvragen formuleren.

Door je te verplaatsen maak je in jezelf ruimte voor een ander. Praktisch filosofen Jan Ewout Ruiten en Luuk Stegmann begeleiden gesprekken in organisaties en zijn onder meer hoofddocent van de leergang Visieontwikkeling in organisaties aan de ISVW.

Wrap-up – 16.30 tot 17.00 uur

Dagvoorzitter Allard Amelink geeft een samenvatting van de dag. En onze mystery guest sluit de dag op artistieke wijze af.

Borrel – vanaf 17.00 uur